

شیوه های مدیریت کلاس

فربیا ایزدخواه مغانلو

چکیده

پیشرفت هر جامعه ای به چگونگی کیفیت آموزش و پرورش آن جامعه بستگی دارد. آموزش و پرورش اگر راه دموکراسی و روش علمی پیش گیرد زمینه ی ایجاد جامعه ای پیشرفته را مهیا می سازد. به منظور رسیدن به این دموکراسی، رعایت قانون و نظم و ایجاد نگرش مثبت در این زمینه و اعمال آن توسط افراد یک جامعه، به خصوص متولیان امر خطیر تعلیم و تربیت، ضرورت می یابد. در این مقاله، سعی بر این است که ضمن تعریف کلید واژه های ارائه شده، به موارد زیر پرداخته شود:

- اهمیت و ضرورت نظم و انضباط در کلاس
- روش تدریس مناسب
- راه ها و فنون ایجاد نظم کلاس و یا مدیریت کلاس
- ویژگی های رفتاری و اخلاقی یک معلم و رابطه ی آن با ایجاد نظم کلاس.

همچنین در این مقاله ضمن تبیین و توضیح مواد ذکر شده و ارائه ی راه حل های کاربردی بر مبنای تئوری های علم تعلیم و تربیت در رابطه با موضوع مقاله، در پایان پیشنهادهایی نیز براساس موضوع مهم مدیریت کلاس که همه ی معلمان و استادان دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی با آن درگیر می باشند، ارائه می گردد.

کلید واژه ها: مدیریت، کلاس، نظم کلاس، فنون تدریس

مقدمه

آموزش و پرورش علاوه بر این که در دسته بندی مشاغل در رده بالایی قرار دارد. از نظر پیچیدگی نیز جزء پیچیده ترین حرفه های تخصصی دسته بندی می گردد. (علاقه بند، ۱۳۷۵)

اشراف معلم بر موضوعات درسی، مسائل یادگیری، الگو، مهارت ها، روش ها، راهبردها، و فنون تدریس، از عوامل عمده ی اثر بخشی رفتار و مدیریت کلاسی می باشد.

در رفتار کلاسی و ارتباط معلم با دانش آموزان با توجه به این که مدرسه و کلاس سازمان های اجتماعی آموزش تربیتی می باشد. از نظر یه های سازمانی استفاده می گردد.

کلاس درس یک سازمان اجتماعی آموزش است، سازمان های اجتماعی، آموزشی - تربیتی، بدون پیروی محض از ارتباطات رسمی در جهت پویایی پیش می روند. وجود نظم و انضباط در کلاس و یا به عبارتی مدیریت کلاسی، جهت اثر بخشی و کارآیی و در نهایت بهره وری کار یک معلم بسیار مؤثر می باشد. بنابراین لازم است در این خصوص فنون و ویژگیهای مورد نیاز مدیریت کلاس شناسایی و تبیین گردد، تا مورد استفاده ی همه ی کسانی که با آموزش و پرورش سر و کار دارند، قرار گیرد.

تعریف مدیریت

از مدیریت تعریف های زیادی شده است که بر اساس اهمیت کاربرد آن ها در رفتار کلاسی به برخی اشاره میشود. یکی از تعاریف قابل قبول مدیریت در امر رفتار کلاسی این تعریف است:

مدیریت یعنی هنر انجام دادن کارها به وسیله ی دیگران (فالت) در این تعریف ، رفتار آمرانه ی معلم و همچنین خود محوری وی مورد انتقاد قرار می گیرد . با توجه به این تعریف ، معلم بایستی یک راهنمای خوب باشد ، ولی کارها توسط خود دانش آموز انجام شود . و آنها در امر یادگیری فعال باشند. بدیهی است که هر چه مشارکت دانش آموزان در فعالیتهای کلاسی و در امر یادگیری بیشتر باشد ، رشد مهارت های گوناگون در آنان بیشتر می شود ، و متکی به خود می گردند و اعتماد بنفس در آنان رشد می کند . باید در نظر داشت که این تعریف در کلاس هایی که فراگیران دوران کودکی را طی می کنند ، دارای کاربرد زیادی نیست در مقطع ابتدایی ، پیش از آنکه معلم به کودکان آموزش دهد ، بایستی عمدتاً خود ، برنامه ریز بوده و اهداف آموزشی را دنبال کند ، زیرا با توجه به ویژگی های خاص کودکان اولامتکی به دیگران بوده و ثانیاً کم تجربه می باشند ، این وظیفه به معلم برمی گردد ، در حالی که آموزش بزرگسالان به دلیل اینکه آنان در امر برنامه ریزی های درسی و کلاسی ، از اهمیت زیادی برخوردار می گردد . با توجه به موارد فوق در آموزش دوره های بالاتر ، لازم است فراگیران ، خود در امر یادگیری مشارکت داشته باشند . در تعریف دیگر مدیریت کار کردن با افراد به وسیله اعضای گروه هابرای تحقق اهداف سازمانی بیان شده است (پرداختچی ۱۳۷۲)

در این تعریف ، اهمیت مشاکت معلم به عنوان رهبر و راهنمای دانش آموزان ، بیشتر ملحوظ است ، بدین معنی که پس از اینکه اهداف مشخص شد معلم و دانش آموزان بایستی با برنامه ریزی صحیح راه رسیدن به آن را دنبال کنند .

تعریف مدیریت کلاس

مدیریت کلاس درس عبارت از رهبری کردن امور کلاس درس از طریق : تنظیم برنامه درسی ، سازماندهی مراحل کار و منابع ، سازماندهی محیط به منظور بالا بردن کار نظارت بر پیشرفت دانش آموزان و پیش بینی مسائل با لقوه است . (صفوی، ۱۳۷۲) .

تعریف دیگری از سازماندهی و مدیریت کلاس وجود دارد که میتوان از آنها در رهبری کلاس درس ، با تکیه بر بعد انسانی آن چنین تعریف کرد :

مدیریت کلاسی عبارت است ، از هنر به کار بردن دانش تخصصی و بهره گیری ازمهارت های کلاس داری در هدایت دانش آموزان به سوی اهداف مورد نیاز و جامعه .

اهمیت و ضرورت مدیریت و انضباط کلاس

بدون شك به منظور تدریس ونیل به اهداف آموزش و پرورش ، وجود شرایطی لازم می باشد ، از جمله این شرایط می توان به نظم حاکم بر کلاس به عنوان فاکتري مهم اشاره نمود،

زیرا کلاسی که در آن اولین گام یادگیری (یعنی نظم وانضباط و مشارکت در فعالیت و جلب توجه فعال شاگردان) اعمال نگردد، به یقین نتایج مطلوبی نخواهد داشت. روش های کلاس داری ونظم کلاس در ایجاد انگیزه برای یادگیری دانش آموزان بسیار موثر می باشد.

اهداف می توانند به وسیله روش ها تحت تاثیر قرار گیرند. (rozycki، ۱۹۹۹) بنابراین اعمال روش های درست تدریس و سبك های مناسب مدیریت با توجه به شرایط کلاس ، امکانات آموزشگاه ، توانایی معلم و نوع کتاب و محتوای درسی ، متفاوت میباشد.

عوامل موثر بر مدیریت کلاس را در سه قسمت به شرح زیر طبقه بندی می نماییم .

الف: ویژگی های شخصیت معلم ؛

ب: روش های تدریس معلم ؛

ج: استفاده از فنون تدریس .

در شکل زیر عوامل موثر بر مدیریت کلاس ترسیم گردیده است .

عوامل موثر بر مدیریت کلاس

روش تدریس ویژگی های معلم فنون تدریس

الف) ویژگی های شخصیتی معلم

بدون شك شخصیت و یا ویژگی های شخصیتی معلم ، یکی از عوامل بسیار مهم در نظم دهی کلاس می باشد. معلمی که ظاهر آن آراسته می باشد ، مثبت نگر و خوش اخلاق است به توانایی های ذهنی ، جسمی، عاطفی و تفاوت های فردی شاگردان آگاهی دارد ، شرایط فیزیکی کلاس را از قبل آماده می سازد ، مهارت ارزشیابی و پرسش کردن را میداند، دانش آموزان را دوست دارد و به کارش علاقه نشان میدهد، با ایمان، راستگو ، صادق و خوش بیان می باشد و در کارش مسلط است و با معلمی که این ویژگیها را ندارد ، مسلماً بسیار متفاوت است بنابر این معلمین باید این صفت را در خود آشکار نمایند و در تمهیدات اشتغال به حرفه ی مقدس معلمی، این ویژگی ها را در خود متبلور سازند .

ب) روش های تدریس

بسیارند دانشجو معلمینی که در کلاسها ی دانشگاه یا مراکز تربیت معلم ، دائم این جمله را بیان می دارند که " این روش تدریس را نمیتوان در کلاس ها به کار برد " دلیل گفتن این جمله اعتراضی این است که دانشجویان معلمی ، هنوز آگاهی ندارد که هر روش تدریس کارآیی خاص خود دارد و از یک روش تدریس نمی توان برای آموزش همه دروس و یا در همه کلاس ها استفاده نمود . همچنین بعضی اذعان می دارند که اجرای بعضی از روش های تدریس ، باعث شلوغی و بی نظمی کلاس می گردد .

در توضیح این مطالب شایان ذکر است که یک معلم باید با توجه به شرایط کلاسی- امکانات و تجهیزات - توانایی های خود و شاگردان و محتوای کتب درسی یک روش مناسب انتخاب نماید و در صورتی که روش تدریس معلم مناسب نباشد باعث سردر گمی شاگردان ، شلوغی کلاس و اتلاف وقت خواهد شد . بنابر این لازم است که یک معلم نسبت به الگوها ، روش ها و راهبردهای فنون تدریس ، آگاهی های لازم را داشته باشد تا به موقع و در جای مناسب از هر کدام از روش ها و فنون ، با موقعیت بهره مند گردد .

یکی از دلایل عدم استفاده از روش های فعال تدریس توسط معلمان محتوای کتب درسی می باشد . تحلیل محتوای کتب درسی دوره ی دبیرستان نشان می دهد که تنها ۳۷ درصد معیار های روش های تدریس فعال و کتب درسی این دوره اعمال گردیده است . (پیریایی، ۱۳۸۳) بنابر این ضرورت دارد که یک معلم در طراحی آموزشی تدابیری بیاندیشد تا شاگردان را با مفاهیمی که ارائه گردید آشنا نموده . و امکان بر هم زدن نظم کلاس را از دانش آموزان خاطی سلب نماید، همچنین ضروری است که محتوای کتب درسی با توجه به چگونگی آموزش و اعمال روش های تدریس فعال باز نگری گردد .

ج) فنون تدریس

تدریس به مجموعه اعمالی که معلم برای جلب توجه شاگردان به تدریس اثر بخش و کارآمد تر اجرا می نماید ، گفته میشود. آشنایی و آگاهی نسبت به فنون تدریس و اعمال آنها در کلاس درس توسط معلم ، باعث می شود، وی بدون استفاده از خشونت و تنبیه بدنی ، کلاس را مدیریت نموده و نظم را حاکم سازد ، از جمله فنون تدریس می توان موارد زیر را بر شمرد

۱- تدبیر منفی

تدبیر منفی یکی از تکنیک های خانواده درمانی است و معلم به منظور ساکت کردن کلاس و یا جلب توجه دانش آموزان از آن استفاده می نماید بدین صورت که وقتی کلاس شلوغ میشود معلم طنین شادی صدای خود را کم کرده و بغض صدایش را افزایش می دهد و با این روش به کلاس نظم می بخشد.

۲- کم وزیاد کردن تن صدا

به منظور جلب توجه شاگردان و وادار کردن آنها به گوش دادن ،معلم باید با صدای یکنواخت صحبت نکند، نوسانات صدای خود را کم و زیاد نماید تا دانش آموزان شنونده فعالی شوند.

۳- حرکت های معلم

بین حرکتهای معلم وتوجه شاگردان رابطه مستقیم وجود دارد ، (شعبانی،۳۸۲) هر چه حرکات هدفمند معلم و حرکت کردن به آخر کلاس و برگشتن و حرکات پایین کلاس معلم بیشتر باشد ، معلم بر کلاس مسلط تر خواهد داشت و شاگردان بیشتر به او توجه خواهند کرد ودر نتیجه یادگیری بهتر صورت میگیرد .

۴- تاکید روی بعضی از مفاهیم و کلمات

" نگاه کنید ، دقت کنید " ، این کلمات خیلی مهمند و تکرار بعضی افعال و کلمات از جمله نکاتی است که به خاطر تاکید معلم ، توجه شاگردان را جلب می نماید.

۵- اشارات معلم

بعضی از ایما ها و اشارات معلم ، باعث دقت بیشتر شاگردان می شود؛ حرکات دست ، چشم ،ابرو ، دهان ، انگشتان و سر ، مشتمل بر این حرکات است .

۶- مکث های به موقع و هدفمند

برخی معلمان در حین توضیح دادن و یا سخنرانی با مکث های به موقع حواس شاگردان را به مفاهیم جلب می نمایند، و سر و صدای دانش آموزان را کاهش می دهد. و کلاس را اداره می نمایند .

۷- تشویق وتمجید دانش آموزان

یکی از فنونی که به عنوان ابزاری موثر در اختیار معلمان می باشد ، تشویق و تمجید است؛ البته تمجید عملکرد شاگردان، با ارزش تر از تشویق آنان است ، زیرا تشویق شاگردان باعث به وجود آمدن آموزش و پرورش سود گرایانه می گردد. همچنین معلم می تواند با توجه به سن دانش آموزان از تقویت پته ای نیز بهره برد .ویا از کارتهای تلاش ، امتیاز و کارت جایزه بدین منظور استفاده نماید . استفاده ی فاصله ای و نسبی متناوب از این ابزار ، اثر بخشی آن را ارتقا می بخشد.

۸- نگاههای معنی دار

گاهی نگاههای معنی دار معلم به دانش آموزی که به درس توجه ندارد و یا سروصدا می کند،باعث کاهش رفتار نا به جای او می گردد .همچنین با عصبانیت نگاه کردن به دانش آموزانی که برای کلاس مزاحمت ایجاد کرده اند ؛باعث می شود دانش آموز وادار شود به درس های معلم گوش دهد .

۹-ضربه زدن به میز و صندلی

گاهی معلم با ضربه زدن به میز یا تابلوی کلاس ،توجه شاگردان به مطالب و مفاهیمی که ارائه می شود جلب می کند.

۱۰-تدوین قانون و مقررات کلاس

تدوین قوانین کلاسی و تشریح آن برای دانش آموزان و آگاهی دادن به آنها باعث ایجاد نگرش می گردد و در نهایت موجب عملکرد مثبت فردی و گروهی می شود. لذا معلمان باید در تدوین مقررات کلاس به خصوص در روزهای اول دقت کافی داشته باشند.

از زمانی که تعلیم و تربیت به وجود آمده است، معلمان به رفتار دانش آموزان توجه داشته اند. حتی سقراط شکایت داشت که دانشجویان او "عاشق تجمند"، رفتارهای بدی دارند و به اولیای خود بی احترامی می کنند.

این نگرانی فزاینده وجود دارد که رفتارهای نامناسب دانش آموزان امروز، به مراتب بیش تر و شدیدتر از گذشتگان باشد، ولی شواهد اندکی برای اثبات این نظریه وجود دارد. کارشناسان گوناگون نظریات متفاوتی درباره اداره کلاس مطرح کرده اند، ولی بهترین شواهد را باید از مشاهده مستقیم کار معلمان در سازماندهی محیط کلاس به دست آورد. در سال های اخیر، اصطلاح "مدیریت کلاس" عمدتاً به نوعی روش رفتاری برای هدایت رفتار کلاس اشاره داشته است. این هشت اصل در زمینه مدیریت کلاس می توانند مفید باشند:

۱- امکان فعالیت های یادگیری معنادار را فراهم سازید. رمز پیشگیری از بروز مشکلات در کلاس، داشتن فعالیت های با معنا و چالشگرانه است. وقتی دانش آموزان به کار خویش علاقه مند باشند، بی نظمی در کلاس کمتر می شود و زمانی که اطلاعات درسی برای دانش آموزان با معنا باشد، یادگیری تقویت می شود. یک عامل مهم برای پیدا کردن فعالیت های با معنا، اطلاعات شما از دانش آموزان، علاقه ها، روش فکری و میزان آمادگی آنان است.

۲- کلاس را به محیط حمایت کننده تبدیل کنید. یادگیری و رشد، خود به خود اتفاق نمی افتد و به این منظور لازم است به نیازهای دانش آموزان پاسخ داده شود. کلاس باید محیطی باشد که در آن، به نیازهای زیستی، ایمنی، تعلق و احترام به نفس در حد اعلا می ممکن پاسخ داده شود. آشکار است که معلم نمی تواند جایگزین پدر و مادر شود و سرپرستی و عشقی را که کودک نیاز دارد، برای او فراهم کند، ولی مسلماً می تواند امنیت دانش آموز را در کلاس تضمین کند و با تحسین صادقانه او، نقشی تسهیل کننده ایفا کند.

۳- برای یادگیری موفقیت آمیز، فرصت های لازم را فراهم آورید. این گفته قدیمی که "موفقیت، موفقیت می آورد" در کلاس درس، کم تر از سایر جاها صادق نیست. همه دانش آموزان باید امکان تجربه موفقیت را در کلاس داشته باشند. این تجربه ممکن است از سهیم شدن در کارها تا پیشرفت در درسی خاص تغییر کند. معنای موفقیت تنها پیروزی در رقابت با دیگران نیست. پیشرفت فرد در انجام کارهای خود، منبع مهم کسب موفقیت است. معلمان موفق، فعالیت هایی را برنامه ریزی می کنند که ضمن کارآمد بودن، احتمال موفقیت در آن ها زیاد باشد.

۴- به دانش آموزان کمک کنید، هدف های مربوط به اصلاح خود را تعریف کنند. هدف هایی که دانش آموزان انتخاب می کنند، در رفتار موفقیت آمیز آنان تأثیر دارد؛ یعنی احتمال بروز رفتارهای سازنده از دانش آموزانی که هدف های مربوط به اصلاح خود را دنبال می کنند، بسیار بیش تر از آن هایی است که فقط در پی هدف های عملی کلاس هستند.

۵- درباره نتایج کارها، اطلاعات لازم را در اختیار دانش آموزان بگذارید. گرفتن نتایج کارها توسط معلمان، با موفقیت دانش آموزان رابطه نزدیک دارد. اگر آن ها به بچه ها، کارهای خوبشان و معیارهای خوب انجام دادن کارها را توضیح دهند، یادگیری دانش آموزان استمرار پیدا می کند و امکان بروز رفتارهای بد کاهش می یابد. به علاوه، این کار سبب می شود که آن ها درباره خود در رابطه با کارهایشان داوری کنند و کارهایشان را تحلیل کنند.

۶- دانش آموزان را در تصمیم گیری شرکت دهید. دانش آموزان نیاز دارند که احساس کنند در مورد کارهایی که انجام می دهند، مختارند. اگر مدیریت کلاس ضعیف باشد، آن ها احساس می کنند که در مورد یادگیری خود اختیار ندارند. در این صورت، آن ها آنچه را معلم می خواهد انجام می دهند و انگیزه شان برای ادامه کار کاهش می یابد. معلمان موفق به دانش آموزان خویش اجازه می دهند که نقش مهمی را در تعیین تجربه های یادگیری

ایفا کنند. آن‌ها اغلب به دانش‌آموزان اجازه می‌دهند که درباره موضوع، زمان و نحوه یادگیری تصمیم بگیرند. مشارکت دانش‌آموزان سبب می‌شود که احساس کنند، بر اوضاع مسلط هستند. در نتیجه، انگیزه آن‌ها افزایش و امکان بد رفتاری‌شان کاهش می‌یابد.

۷- برای روزهای "بد" برنامه ریزی کنید. گاهی موفق‌ترین معلمان نیز با وجود برنامه ریزی، از تدریس باز می‌مانند. از جمله رویدادهایی مثل بیماری، مشکلات خانوادگی و ... برای آن‌ها به وجود می‌آید. در این صورت، با یک پیش‌برنامه کلی و با معنا برای مواقع اضطراری، می‌توان دانش‌آموزان را کاملاً مشغول کرد.

۸- رفتارهای مناسب را تقویت کنید. دانش‌آموزان نمی‌توانند در یک زمان، هم مسأله ریاضی حل کنند و هم با یکدیگر صحبت کنند. در این جا حل مسأله، رفتار مناسب و صحبت کردن، رفتار نامناسب است. وقتی رفتار نامناسب به ندرت اتفاق می‌افتد. این روزها با یکدیگر در تقابل هستند و در یک زمان تنها یکی از آن‌ها را می‌توان انجام داد. پس با تقویت رفتار مناسب می‌توان از بروز رفتار نامناسب جلوگیری کرد. معیار مدیریت موفق در کلاس، پرهیز از مشکلات است، نه صرفاً برخورد با رفتارهای نامناسب.

مدیریت کلاس درس

امروزه با وجود ایجاد تغییرات عمیق در نظام آموزش و پرورش و تغییر در سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی، بعضی از معلمان در رویارویی با مسائل و مشکلات آموزشی فاقد توانایی‌های لازم و اساسی هستند و از روش‌های قدیم و مهارت‌های سنتی و انفرادی برای اداره‌ی کلاس خود استفاده کنند. همین امر باعث کندي شکل‌گیری فرایند یاددهی-یادگیری و آسیب‌پذیری امر آموزش شده است.

تحقیقات بی‌شمار نشان داده‌اند، بعضی از مشکلات اخلاقی و اجتماعی نوجوانان ما حاکی از جذاب نبودن محیط مدرسه و کلاس درس و کشمکش‌های این‌گونه دانش‌آموزان با معلمان و در نتیجه افت تحصیلی آنان بوده است. لذا وجود مدیریت کارآمد معلمان و ایجاد شرایط لازم برای تسهیل در امر یادگیری در کلاس درس که مطابق نیازها و ویژگی‌های فراگیران باشد، لازمه‌ی جامعه‌ی امروزی و راه‌گشایی بسیاری از مشکلات نوجوانان است.

در این نوشتار، ضمن ارائه‌ی تعاریفی از مدیریت، اصول و هدف‌های آن، مهارت‌ها و روش‌های مدیریتی کلاس درس معرفی و مورد بحث قرار گرفته‌اند.

بعضی عقیده دارند، مدیریت کلاس درس فقط با حفظ نظم و انضباط کلاس قابل طرح است، اما مدیریت کلاس درس سخنی بس فراتر از آن است.

معلم موفق کسی است که کلاس درس را به گونه‌ای آماده سازد تا پاسخ‌گویی تمامی چالش‌ها در طول تدریس باشد. معلم باید توانایی‌های خود را بشناسد، روش تدریس خود را ارزیابی کند و اگر روش‌ها قدیمی و کهنه باشند روش پویا و زنده‌ای را پیش‌گیرد تا روحیه‌ی خلاقیت و نوآوری را در نهاد دانش‌آموزان شکوفا سازد. او باید روش‌های برخورد با مشکلات درس را بشناسد و راهبردی را اتخاذ کند که فرایند یاددهی-یادگیری را مختل نسازد و مشکلات جزئی کلاس او، به مشکلات کلی و وخیم تبدیل نشود. هم‌چنین باید رفتاری داشته باشد که دانش‌آموختگان کلاس درس او، مسائل آموزشی و مشکلات رفتاری خود را در محیطی آرام و سرشار از محبت و غیر تهدیدآمیز حل کنند.

به گفته‌ی ایرنر، برخی از معلمان در هنر معلمی استعداد بیش‌تری دارند؛ اگرچه ممکن است ضرورتاً در علم معلمی استعداد خوبی نداشته باشند. این گروه از معلمان می‌توانند، فضای کلاس را به صورتی ماهرانه برای یادگیری، مساعد و دل‌انگیز کنند و مسائل و مشکلات انضباطی آن‌را به حداقل برسانند.

معلمان، علاوه بر کسب مهارت‌های مربوط به هنر معلمی، یعنی تسلط بر کلاس و داشتن مهارت‌های آموزشی باید واکنش‌ها و راهبردهای معین دیگری را نیز برای اداره‌ی کلاس درس یاد بگیرند.

مطالعات متعدد نشان داده است، معلم کارآمد و فعال معلمي است که مي تواند براساس توانايي خود، به هدف هاي مورد نظر يادگيري و نيز دو مهارت زير دست يابد:

۱. مدیریت اداره ي کلاس

۲. تدریس کارآ

مدیریت کلاس چیست؟

مهم ترین دغدغه ي معلمان مبتدي، از اداره ي کلاس و يا به تعبيري مدیریت اداره ي کلاس درس ناشي مي شود. برقراري نظم و کنترل کلاس و تدریس موفق، مجموعه نگراني هاي اين گونه معلمان است. بنابرین آگاهی از مفهوم مدیریت کلاس و راهبردهاي آن، راهي براي رفع اين نگراني هاست.

در تعريف مدیریت کلاس درس گفته شده است: «مدیریت کلاس درس ایجاد شرایط لازم براي تحقق يادگيري است.» بر این اساس مي توان استنتاج کرد، مهارت هاي مدیریت کلاس درس، سنگ بناي کل موفقیت در تدریس است. این امر به ویژه در کلاس هاي درس مدرسه هاي ایران که مملو از دانش آموزاني است که گاهي شمار آنان بالاتر از حد استاندارد است، از اهمیت ویژه اي برخوردار است.

اهداف مدیریت کلاس

هدف هاي عمده ي مدیریت کلاس شامل موارد زير است:

الف) برنامه ريزي درسي بر پايه ي آمیزه اي از تنوع و هدف

ب) ارائه ي دستورالعمل هاي شفاف به دانش آموزان در مورد فعالیت هاي درسي

ج) هدایت و نظارت بر يادگيري و فعالیت هاي دانش آموزان

د) به کارگيري ابزارهاي آموزشي و منابع يادگيري و تدریس

ه) حرکت منطقي از یک مرحله ي تدریس به مرحله ي دیگر

و) زمان بندي فعالیت هاي کلاس و ایجاد توازن در آن ها

ز) شروع و خاتمه ي هدفمند درس

معلمان با بررسي هدف ها و مؤلفه هاي مدیریت کلاس درس، تأمل در مورد کلاس هاي خود، بازديد از کلاس هاي دیگر همکاران و گفت وگو با کارشناسان، نگرشي همه جانبه در مورد مدیریت کلاس پيدا مي کنند.

اصول مدیریت کلاس

از مهم ترین اصول کلاس داري، کارآيي و جامع الاطراف بودن معلم است. معلم کارآ معلمي است که بر مطالب درسي تسلط دارد، کارها و اعمال او سازمان يافته و منظم و داراي اعتماد به نفس است، به دانش آموزان نيز اعتماد مي کند و شکيباست.

به تعبیری دیگر، نخستین پیش درآمد برای اعمال مدیریت بر کلاس و ایجاد شرایط بهینه برای یادگیری این است که معلم فردی کارآ باشد تا از مهارت های مدیریت کلاس درس بهره گیرد.

جامع الاطراف بودن معلم، دومین پیش درآمد برای اعمال مدیریت بر کلاس است.

معلمان سه گونه اند:

۱. توضیح دهنده

۲. مشارکت دهنده

۳. توانمندساز

معلم توضیح دهنده بر موضوع درس تسلط دارد، اما آگاهی او از روش تدریس اندک است. تدریس او بر محور سخن رانی و توضیح استوار است و برخی دانش آموزان با او همراه هستند.

معلم مشارکت دهنده بر موضوع درس تسلط دارد و افزون بر آن، با روش تدریس نیز آشناست. چنین معلمی می کوشد تا از فعالیت های جالب بهره گیرد، دانش آموزان را در کارها مشارکت دهد، و در عین حال مدیریت صحیحی را در کلاس اعمال کند.

معلم توانمندساز در مرحله ی عالی حرفه ای قرار دارد. او نه فقط موضوع درس و روش تدریس را به خوبی می شناسد، بلکه به تفکرات و احساسات دانش آموزان نیز توجه دارد. چنین معلمی اعتماد به نفس بالایی دارد، به حدی که دانش آموزان را در مدیریت کلاس درس سهیم می کند یا این که کلاس درس را یکسره به آنان می سپارد و خود راهنما می شود، با گفت و گو و مشورت با دانش آموزان تصمیم می گیرد تا در آنان توان یادگیری را عملی سازد.

مهارت های مدیریت کلاس

مدیریت کلاس بر دو مهارت به هم پیوسته و اساسی استوار است:

۱. تصمیم گیری

۲. اقدام

تصمیم گیری یعنی، چه اقدامی را چگونه، چه وقت، و به وسیله ی چه کسی باید انجام داد.

اقدام یعنی، عملی که در کلاس درس تحقق می پذیرد. مانند تأکید بر نکته های تدریس، استفاده از تخته سیاه و...

از این رو، مهارت های اساسی و ضروری برای مدیریت کلاس درس، به منزله ی اتخاذ تصمیم مناسب و تبدیل آن به اقدامی مؤثر است.

مدیریت کلاس در مدیریت کلاس درس زرهی نیست که معلمان از نخستین روز تدریس بر تن کنند و خود را در برابر مشکلات کلاس و چالش ها ایمن سازند، بلکه مهارتی است که هر روز با تجربه و تأمل و دقت معلم در کلاس کامل می شود و معلم را در امر تدریس کارآمدتر می سازد.

انتخاب روش صحیح مدیریت کلاس درس و سازمان دهی آن، از علائم موفقیت معلم به شمار می آید. انتخاب هرگونه شیوه ی مدیریتی، به سبک تدریس و هدف های معلم بستگی دارد. معلمان با به کارگیری روش مدیریت مناسب کلاس درس خود می توانند، در پرورش مهارت های اجتماعی، خلاقیت ها و توانایی های دانش آموزان نقش مهمی داشته باشند و مشکلات انضباطی کمتری در کلاس خود مشاهده کنند.

اداره کردن چنین محیطی، نیازمند تصمیمات آنی و اقدامات سریع و مداوم است و به مهارت های خاص مدیریتی و گاهی تلفیق از چند روش مدیریتی نیاز دارد. در این جا سه روش مدیریت کلاس درس ارائه می شود.

۱. روش رفتارگرایانه: رویکرد رفتارگرایانه به این نکته تأکید دارد که معلم باید تصمیمی اتخاذ کند تا در کلاس درس او مشکلی به وجود نیاید. از آغاز سال تحصیلی، معلم موظف است قوانین و مقررات کلاس درس را وضع کند. دانش آموزان نیز موظف اند آن قوانین را اجرا کنند. فرایند تقویت از طریق پاداش دادن به رفتارهای مطلوب و پس گرفتن امتیاز در صورت بروز رفتارهای غیرمطلوب، در این روش مؤثر است. اقتدار معلم در این روش کاملاً محفوظ است و معلم در وضع و حفظ مقررات کلاس، از این اقتدار بهره می جوید.

۲. روش تعامل گرایانه: در این روش، مشکلات کلاس پیامد طبیعی حضور دانش آموزان تلقی می شود، غیرمنتظره به نظر نمی رسد و مانند فعالیت های حل مسئله در کلاس، مورد توجه قرار می گیرد و حل و فصل می شود.

۳. روش غیرمداخله جویانه: این روش حد وسط دو روش رفتارگرایانه و تعامل گرایانه است. مداخله ی معلم در حل مشکلات کلاس بسیار اندک است. هدف اصلی در این روش، ارتقای رشد فردی دانش آموزان و آزادی آنان است. معلمان در این روش با دانش آموزان خود رابطه ی مشاوره ای دارند و معلم در فعالیت های کلاس نقشی حمایتی از دانش آموز دارد. این روش حداقل اقتدار را برای معلم در نظر می گیرد و به جای آن، بیش تر به تقویت روابط میان معلم و دانش آموز تأکید دارد.

به طور کلی نمی توان گفت کدام روش کارآمدتر یا فاقد کارایی است. روشی برای معلم کارآمد است که بهترین نتیجه را در کلاس درس او داشته باشد. بنابراین معلم باید روش های متعدد را در کلاس خود بیازماید و کارآمدترین را انتخاب کند. البته به صراحت می توان گفت، شمار معلمانی که از نظر سبک یکی از روش های مدیریت رفتارگرایانه یا تعامل گرایانه یا غیرمداخله جو را اعمال می کنند، اندک است. اکثر معلمان بدون این که از روش مدیریت کلاس درس خود آگاه باشند، ترکیبی از سه نوع مدیریت را مورد استفاده قرار می دهند. این معلمان روش مدیریت صحیح و علمی و استاندارد را در هر لحظه از زمان تدریس خود به کار می گیرند و کلاس درس آن ها همیشه فعال و زنده و پر از نشاط و انگیزه ی یادگیری است.

نتیجه گیری

به طور خلاصه می توان گفت : به منظور ایجاد نظم و تغییر مدیریت کلاسی ، سه شرط لازم است ، و این شروط عبارتند از :

- روش تدریس مناسب ،ویژگی های شخصیتی معلم و استفاده از فنون تدریس ،
- هر کدام از موارد ذکر شده به صورت مهندسی شده و کاربردی، در این مقاله توصیف و تبیین گردید. در پایان پیشنهادهایی با توجه به مطالب ذکر شده ئر این مقاله ارائه می گردد؛
- تشکیل کارگاههای آموزشی و اجرای فنون تدریس به صورت علمی در این کارگاهها برای تمامی کسانی که با تدریس و به طور کلی آموزش سر و کار دارند.
- تشکیل دورههای ضمن خدمت به منظور آشنایی همه معلمان با روش های تدریس گوناگون ، تا معلمان بتوانند در مواقع ضروری آن روش ها را به کار گیرند .

- برگزاری همایش ،سمینارها و نشست های علمی و جلسات شورای معلمان می تواند فرصت بسیار مناسبی جهت بحث پیرامون انضباط کلاسی فراهم آورد.
- دعوت از افراد موفق برای ایراد سخنرانی در جلسات شورای معلمان پیرامون چگونگی مدیریت کلاس درس
- تغییر محتوای کتب درسی با توجه به روش های فعال تدریس و ارائه ی محتوا براساس تفکر واگرا به جای تفکر همگرا به منظور در گیر کردن شاگردان با مطالب و کمرنگ کردن روش های تدریس سنتی .
- تبیین ویژگی های یک معلم نمونه از نظر شخصیتی و اخلاقی و ارائه ی الگو های مناسب توسط گروه های آموزشی ، رسانه ها و آموزش و پرورش و استخدام معلمان با ویژگی های شخصیتی مناسب .
- تقدیر از معلمان که بدون تنبیه و خشونت به بهترین نحو ممکن کلاس درس خود را مدیریت مینمایند و تهیه فیلم و سی دی از الگو های تدریس این معلمان جهت استفاده ی سایر همکاران .
- اجرای طرح مربیگری همتا در مدرسی که بعضی معلمان در اداره کلاس مشکل دارند.
- اجرای طرح تصمیم گیری دلفی و سیستم گروهی اسمی به منظور نظر سنجی از همه ی همکاران جهت مدیریت کلاس درس و برگزاری دوره ی بیست ساعته ی کوتاه مدت ضمن خدمت پیرامون شیوه ها ی مدیریت کلاس برای کلیه معلمان .
- تحقیق پیرامون موضوع و شیوه های مناسب مدیریت کلاس در مقاطع تحصیلی ابتدایی ، راهنمایی و دبیرستان .
- چاپ و نشر خلاصه تحقیقات انجام شده به صورت اقدام پژوهی در خصوص موضوع مدیریت کلاس درس در پایان امید است مطالب ارائه شده در این مقاله مورد استفاده ی معلمان گران قدر این مرز و بوم قرار گیرد.

منابع و مأخذ

- پیریایی ، حسین : بررسی راههای افزایش علاقه مندی دبیران استان لرستان با استفاده از روش های تدریس جویس ،بروس وویل ،مارشا : الگوهای جدید تدریس، ترجمه بهرنگی ،محمد رضا ،نشر تابان ،۱۳۷۶
- خلاق کار ،آموزش و پرورش استان لرستان ،۱۳۸۳
- رئوفی ،حسین ،مدیریت ،رفتار کلاسی ،چاپ دوم ،انتشارات آستان قدس رضوی،۱۳۷۷
- سرمده،غلامعلی ،:تدریس ، هنر معلمی ، انتشارات اشراق ۱۳۷۶
- شعبانی ، حسن :مهارت های آموزش و پرورش (روشها و فنون تدریس) ، انتشارات سمت ، ۱۳۷۱
- فتحي آذر اسکندر : روشها و فنون تدریس انتشارات دانشگاه تبریز ۱۳۸۲
- قورچیان ، نادر قلي : جزیئات روش تدریس ، نشر دفتر همکاری های علمی بین المللی آموزش و پرورش